

NORSKE MAGISTRE I WITTENBERG

AV

SOFUS THORMODSÆTER

(VIDENSKAPSSELSKAPETS FORHANDLINGER FOR 1917. No. 1)

KRISTIANIA
KOMMISSION HOS JACOB DYBWAD
1917

NORSKE MAGISTRE I WITTENBERG

AV

SOFUS THORMODSÆTER

(VIDENSKAPSSEISKAPETS FORHANDLINGER FOR 1917. No. 1)

KRISTIANIA
KOMMISSION HOS JACOB DYBWAD
1917

Fremlagt i den hist.-filos. klasses møte den 21de januar 1916.

Den 26. februar 1915 holdt jeg i Videnskapsselskapet et foredrag om de magistre i Wittenberg, som vedkommer Norge¹. Dette foredrag er senere blit omarbeidet og har fått nogen tilføjelser, særlig angaaende studietidens varighet; det viser sig, at man derom tidligere har hat mindre nøiaglige opgaver.

Angaaende Trondhjems-bispen Peder Krog og Bergens-presten Henrik Janniche har henholdsvis d'hrr. dr. WEISSENBORN og dr. GERHARDT i Halle suppleret mine matrikel-uldrag. Jeg skylder disse mine ærede tyske biblioteksvenner tak for de anførte og for flere haandsrækninger.

Efter opfordring fra nogle af vore universitetslærere har jeg tilføjet som tillæg en systematisk fortægnelse over norske Wittenberg-skrifter d. v. s. saadanne, som er utgit i Wittenberg og har Nordnænd til autores eller respondentes eller begge dele. 15 av disse skrifter findes i det kgl. bibliotek i Kbh. (KB), 3 i vort universitetsbibliotek (UB), 2 i Trondhjems videnskapselskap (TVB) og 2 i det Deichmann'ske bibliotek (DB).

Forf.

---

¹ Se Oversigt over selskapets møter i 1915, s. 10 fg. De øverst paa s. 11 staaende tal — 16, 11 og 1 — bør rettes til 18, 12 og 2.

Kronologisk register.

	Side
Mag. Torbjørn Bratt (1542–45)	8
" Kjell Gaas (1559–62)	15
" Oluf Anderssen (Solle?) (1560–61)	14
" Halvard Gunnarssøn (1576–77)	10
" Jens Katholm (1583–85)	31
" Lambert Northanus (1584–85)	34
" Laurits Scavenius (1585–86)	32
" Isak Grønbæk (1596–?)	30
" Hans Jørgensøn (1587–88)	18
" Kristofer Olufssøn (1590–91)	16
" Kristofer Hjort (1592–95)	17
" Dr. Kort Aslakssøn (1593–94?)	11
" Jens Jørgensøn (1595–99)	33
" Nils Nilssøn (?) – 1609)	23
" Henrik Janniche (1619–1622)	34
" Fredrik Bagge (1667)	24
" Anders Brems (1667–69)	26
" Dr. Peder Krog (1673–75)	27

I den studie, hvormed jeg for nogen aar siden (1912) paa-begyndte offentliggjørelsen av resultatet av mine undersøkelser med hensyn til, hvad de wittenbergske universitetsmatrikler kunde meddele vedkommende Norge¹, vil man finde refereret en skrivelse fra daværende rektor i Stavanger A. E. ERICHSEN († 2. febr. 1913), hvori han uttalte sin glæde over, at disse matrikler nu blev gransket. Det, man hertil hadde set derav (fra Rørdam), var jo forholdsvis høist ubetydelig².

Likesom man overhodet ikke hadde større kjendskap til de norske studerende i Wittenberg, saa hadde man selvfølgelig heller ikke rede paa de derværende norske magistre³.

Imidlertid var der dem, som følte denne mangel, og disse forsøkte da at hjælpe sig med gjetninger.

Saaledes antok rektor Erichsen, at mester KJELL GAAS maatte være blit magister i Wittenberg⁴, og ved nærmere undersøkelse har det vist sig, at dette var en riktig gjelning. Derimot har han ikke ret, naar han i sin biografi av biskop LAURITS SCAVENIUS (Skabo) ikke ogsaa lar ham bli magister samme steds, men fortæller, at han „tok magistergraden i Kjøbenhavn“⁵. — Om biskop

¹ Se mine *Nordmænd ved Wittenbergs universitet i reformationsaar-hundredet* i Norsk teologisk tidsskrift, 1912, s. 171—193. Til det der fra tagne særtryk henvises i det følgende.

² Ibidem, s. 21.

³ Den filosofiske mugistergrad svarer til, hvad vi nu forstaar ved filosofisk doktorgrad. I et dekanatsprogram, som jeg fandt i Jena (vedkommende GUNNERUS's promotion i 1745), staar der: *Doctoris seu magistri philosophiae iura ac privilegia*. Likesan i Kjøbenhavner-matriklen.

⁴ A. E. Erichsen, Trondhjems katedralskoles historie, s. 13. Nærmere om mag. Kjell nedensfor, s. 15 fg.

⁵ Bricka, Biogr. Lex. XVI, s. 8 fg. Denne feil har Erichsen forresten fra Rørdam, Kbhv. univ. hist. III, s. 577. Se nedensfor s. 32 fg.

ISAK GRÖNBÆK sier Daae, at han skal ha tat graden i Wittenberg¹. Men — etter Rørdam — hadde han den allerede, før han kom dit, hvilket dog ikke er anført ved hans immatrikulation. — Om biskop JØRGEN ERIKSSØN i Stavanger († 1604) sier Hatting² og elster ham Faye³, at biskopen blev magister i Kjøbenhavn 1566. Bang negter rigtigheten herav og paastaar, at han ikke har tat magistergraden i Kjøbenhavn, men i Wittenberg. Alle tre har tat feil⁴, de to første dog kun med hensyn til aarstallet. Jørgen Erikssøn blev utvilsomt magister i 1570 under sit opphold i Kjøbenhavn paa tilbakeveien fra Wittenberg til sin prestestilling i Bergen. Forsaavidt kan ogsaa Bang ha ret, som det egentlig kun var en formsak, naar han tok graden i Kjøbenhavn; i virkeligheten hadde han allerede i Wittenberg kvalificeret sig dertil. Det samme gjelder ogsaa om adskillige andre. Sml. den systematiske fortægnelse s. 37 passim. Likesaa er det uregiltig naar Bang lar ABSALON PETREIUS (Beyer), den kjendte slotsprest, og lektor i Bergen († 1547)⁵, og JANUS SCHELDORPIUS, biskop i Bergen (1557—1582)⁶, ta magistergraden i Wiltenberg. Begge to er utvilsomt blit magistre i Kjøbenhavn.

Saadanne og lignende feiltagelser i enkeltheter kunde man dog maa ske betragte som mindre væsentlige, skjønt de jo altid bør rettes. Værre er det, naar et mangelfuld kildestof leder til vitterlig feilagtige og misvisende generelle uttalelser angaaende betydeligere og dypere indgripende kjendsgjerninger. En feil av denne art kan Bang ikke fritages for at ha begaatt, naar han i sin norske reformationshistorie⁷ fortæller, at Wittenbergs universitet „fik aldri nogen stor betydning for Norge“.

En nærmere utredning og imøtegaaelse derav hører dog ikke hjemme her, hvor vi kun befatter os med magistrene. Det vil

¹ Trondhjems stifts geistl. hist. efter reform., s. 54.

² Bergens prestehist., s. 212. Hatting fortæller (ibid. s. 211), at man i Wittenberg „tilbød ham magistergraden, den han dog frabød sig“. Det var rimelig nok, at man gjerne vilde se en mand som Jørgen Erikssøn blandt sine magistre. Han var dengang slotsprest paa Bergenhus og hadde tjenestefrihet for at studere utenlands. Grunden til, at han undslog sig, var vel nærmest de med promotionen forbundne ulgisler. Selv en lærde som Gunnerus hadde maattet gi avkald paa magistergraden (i Jena), hvis han ikke hadde fått økonomisk bistand av formuende (tyske) venner. Ny ill. Tidende, 1862, s. 66.

³ Kr.sands stiftshistorie, s. 151.

⁴ Ogsaa Rørdam (J. E. studerte i W. „c. 1555 eller derefter“). Ny kirkehist. Saml. I, s. 460 fg.

⁵ Den norske kirkes hist. i reformationsaars hundredet, s. 38.

⁶ Ibidem, s. 44.

⁷ Side 344.

salde naturligere i forbindelse med utgivelsen av Wittenbergs *studenter-matrikel*, forsaaavidt den vedkommer Norge. Vi skal her kun bemerke, at Bang aldeles ikke staar alene med den anførte *uttalelse*. Baade hans og andre norske historikeres opfatning av de hithørende spørsmål hviler paa, hvad de har læst hos danske forfattere av ældre og nyere dato, og disse har igjen gaat mere efter løse indtryk end efter tilstrækkelige undersøkelser. De hadde jo heller ikke nogen særlig opfordring til at foreta saadanne; det maatte jo nærmest bli Nordmændenes egen sak.

De kilder, som her først og fremst maa undersøkes, er *dekanatsbøkerne* for universitetet i Wittenberg, særlig de, som vedkommer det filosofiske fakultet (matr. I—IV). J. KöSTLIN — den bekjendte Luther-biograf — har utgit endel derav (til 1560) i nogen universitetsprogrammer (5 hester 4to). I disse forekommer dog intet, som vedkommer Norge. Fortsætter man derimot med de haandskrevne bind (matr. II og III), vil man straks merke, at man ikke leter forgjæves. Ved siden av denne hovedkilde maa man ogsaa benytte universitetets „Album“ (matr. I—X), hvorav de 3 første og litt av 4. bind er trykte. Ogsaa der vil man finde et og andet om magistrene.

De følgende oplysninger vil, som det sier sig selv, væsentlig være af akademisk art og dernæst saavidt mulig omhandle identificerings-spørsmaalene. Angaaende de øvrige biografiske data maa man her nøie sig med henvisninger.

De nedenfor omhandlede magistre utgjør tilsammen 18, derav 12 (3 + 9) norske, 4 dansk-norske og 2 tysk-norske.

I.

De egentlige *norske* magistre falder i to grupper. Den ene bestaar av saadanne, som, forinden de kom til Wittenberg, hadde tat graden andensteds, men som under sit ophold ved det „saksiske“ universitet, som det undertiden kaldes, legitimerte sig som magistre, blev anerkjendt som saadanne og selvfølgelig ogsaa optraadte og efter leilighet virket som saadanne. Til denne gruppe hører følgende tre.

Den første var:

Dorbernus Andenus Norwegianus Magister Hafniensis¹.

Den 16. november 1542 blev han immatrikuleret saaledes i Wittenberg under CASPAR CRUCIGER seniors tredje rektorat². Foruten navneformen DORBERNUS (TORBERNUS) forekommer ogsaa formen TORBERTUS. Begge former er oversættelser av det norske TORBJØRN. Den sidste form synes Luther og Bugenhagen at ha benyttet³. — ANDENUS betyr utvilsomt Andværing $\circ$: en mand fra Anden (Andøya). Denne antagelse, som forut var fremsat av L. Daae, „faer fuld bekræftelse“ i en artikel av A. Chr. Bang i „Nordlands Trumpet“ I, s. 5⁴.

Vi maa derefter stanse et øieblik ved tilføielsen „*Magister Hafniensis*“. Denne tilføielse er — ved sin usedvanlige form — ret paafaldende. Det almindelige var jo, at graden blev belegnet ved et foran fornavnet anbragt Mag. eller M. Da han her fraviger det sedvanlige, er det neppe uten hensigt. Han har villet understreke sin magister-forbindelse med Kjøbenhavn. Men „*Magister Hafniensis*“ behøver vistnok ikke at bely, at han hadde tat graden i Kjøbenhavn⁵. Det var ikke der, han hadde faat sin akademiske utdannelse. Det var vel mest i Köln, hvor han blev immatrikuleret 15. mai 1527 som TORBANUS NORWEI-GENSIS⁶, og hvor han i 1528 skrev ærevers i Morsings aritmetik⁷. Men i Wittenberg kunde det ikke være nogen anbefaling at

¹ I hæandskriftet staar: *Hafniensis*.

² Dr. CASPAR CRUCIGER, f. 1504, professor i Wittenberg 1528, var en af Luthers venner, „reformationens stenografi“, † 1548.

³ Se de følgende citater fra *Gelehrter Männer Briefe*.

⁴ Randbemerkning i det ekspl. av Daaes „Trondhjems stifts geistl. hist.“, som staar i læsesalen paa universitetsbiblioteket. Sml. Bangs norske reformationshist., s. 144.

⁵ Saaledes Daae i Trondhjems stifts geistl. hist. s. 14 og Bang i sin reformationshist. s. 146. A. Heise, som i Kirkehist. Saml. 3 r. I s. 501—523 har git et meget interessant bidrag til mester Torbjørns livshistorie, er forsigtigere: — — „Nordmanden Torbjørn Olafsen, der imidlertid havde taget Mestergraden enten i Köln eller i Kjøbenhavn (han kaldes i al Fald ved sin senere Indskrivning ved Universitetet i Wittenberg „*Magister Hafniensis*“).“ — Heise finder altsaa ikke, at dette uttryk er avgjørende for bestemmelsen av stedet for gradens erhvervelse.

⁶ Hist. Tidsskr. III, s. 490.

⁷ En avskrift av disse 10 velformede disticha har jeg inddat i mine „Haandskrift-kopier“ (Kildeskriptsfondets samlinger).

komme fra det „erkekatolske“ universitet i Köln. Det var ganske anderledes anbefalende at komme fra Kjøbenhavns universitet, som på den tid i ett og alt tok Wittenberg til forbillede. Og da han vistnok var knyttet til det dansk-norske universitet som *magister legens* eller *lector, læsemester* (Rørdam), hvilket selvfølgelig hadde langt større betydning end kun at være *promotus*, kunde han med større ret betegne sig som *Magister Hafniensis* end som *Magister Coloniensis*, forsaaavidt han hadde erhvervet graden i Köln. — Denne sin virksomhet som docent har han utvilsomt fortsat i Wittenberg¹.

Det var i Wittenberg og ved andre universiteter almindelig, at adelsmænd på en eller anden maate tilføjet noget om sit adelskap². Som „ærlig og velbyrdig mand“³, tilhørende slekten BRATT, kunde mester Torbjørn også ha gjort dette. Formodentlig har han ikke brydd sig om at nævne det. Han var også betydelig nok til at kunne undvære det.

Fra mester Torbjørns ophold i Wittenberg staar der nogen varmt anerkjendende uttaleser i de av Andreas Schumacher i aarene 1758 og 1759 utgivne *Gelehrter Männer Briefe an die Könige in Dänemark, vom Jahr 1522 bis 1663*. I et brev, dateret 12. april 1545, til kong Christian III skriver Johannes Bugenhagen bl. a. følgende:

„Das Buch D. MARTINI wedder den Pabst, hat E. M., vorlangst von M. TORBERTO NORWEGIO zugesand, gekriegen, wie er mir gesagt! . . . „Magister TORBERTUS E. K. M. wol bekannt, hat sich bei vns Erbar gehalten. Er ist gelert, from, sittig⁴, verständig. Er kan viel gules thun in Norwegen.“

¹ Sml. hvad nedenfor er meddelt om Krog (s. 28) og Grønbæk (s. 30). Om Gunnerus' docentvirksomhet i Halle og Jena se mit foredrag „Fra G.s' studenteridage i Kbh. og Jena“, NTT., 1916, s. 265 ff.

² Ogsaa Nordmænd gjorde dette. Jens Bjelke (1595) lar tilføje „ab (von) Ostratt (Austraat)“, Jens Torkelssøn (1623) tilføjer et L. (ø: Liber, friherre) og Harlwig Huitfeldt (1600) forsømmer ikke at pynte sig med „Danus nobilis“. — Andre som Zakarius Soop (1572) og Henrik Milzow (1654) fulgte mester Torbjørns eksempel og lot det fare (noblesse oblige). Milzow er dog tat med i „Academia Wittebergensis editore Gottfrido Suevo“ (Wittenb. 1665), et verk, som ikke skulde besætte sig med andre end adelige.

³ Saaledes betegnes han av domkapittlet i Nidaros.

⁴ „Sittig“ er av flere (Daae, Bang og Yngv. Nielsen) oversat, som om det var enstydende med „sittlich“. Det svarer her omtrent til „gebildet“. En tysk sprogmænd uttalte sin tilslutning hertil og omskrev sittig saaledes: „Er halte höfische Sitt“.

on allein befürchtet er sich, Im möchte zu viel aufgelegt werden, das er nicht tragen konnte, weil in *Norwegen* gar keine hülfe ist, den allein von gemeinen pfarrherrn, die selten zusammen können kommen, vnd Irer viet nicht viel wissen. E. M. aus hohem Verstand wird wol wissen, wie solcher Mann zu gebrauchen sei, das er dennoch etwas zu thun habe. Ich habe In getrostet, das wir ja müssen Christo sein himmelreich bawen helfen. Gott wird vns in dem arbeit wol stercken.¹

Og i et brev, dateret 14. april 1545, til den samme konge, skriver dr. MARTIN LUTHER selv:

„M. Torbertus so etliche zeit mein Tischgesell vnd kostgenger gewest, kommt itzt heym zu E. K. M. Den befeli ich vnterteniglich E. K. M. Es ist ein feiner gelerter mann. Hoffe, Gott solle viel frucht vnd guts durch yhn schaffen, welchs ich auch von hertzen bitte vnd wundsche.“²

Derefter har mester Torbjørn forlatt Wittenberg, hvor han altsaa har opholdt sig henved halvtredje aar. Og med de anbefalinger, han bragte med sig, gik det ikke an længere at negte ham den stilling, hvortil han allerede i januar 1542 av rette vedkommende — domkapitlet i Nidaros — var blit valgt.

Mester TORBJØRN OLAVSSØN BRATT blev altsaa den første evangeliske biskop (superintendent) i det gamle erkesift. At han skulde gaa bort allerede efter 2 aars virksomhet (1548), hører til de saare minder i norsk kirkehistorie.

Nr. 2 i denne gruppe blev under prof. dr. philos. ac medicinae SALOMON ALBERTS prorektorat den 17. november 1576 immatrikuleret i Wittenberg som

M. Halverdus Gunarius Salsburgensis Norwegus.

Samme dag blev ogsaa indskrevet bergenseren PETRUS WEMONTINUS (EX) NORWEGIA. De to har fulgtes ad til Wiltenberg, like som de tidligere hadde været sammen i Kjøbenhavn og Rostock. Paa sidstnævnte sted blev mester Halvard immatr. i decbr. 1566 (her indskrevet rigtigere som Haluardus Gunnari) og tok under Melanchtons discipel Johannes Posselius' dekanat magistergraden smstds. $\frac{2}{3}$ 1572; i den derværende matrikel er senere tilføjet: *Pastor & Lector in collegio Asloensi.*

Tilføelsen *Salsburgensis* faar sin forklaring i det kjendte distichon, som mester Halvard har skrevet i sin *Chronicon Regum Norvegiae*:

¹ Anførte brevsamling I, s. 39 fg.

² Ibid. II, s. 265.

Condidit hic etiam *Sarpsburgi* moenia firma
In quo grammaticae firma elementa bibi.

Da mester Halvard i august 1573 alter er i Oslo, har hans ophold i Wiltenberg antagelig varet et aars tid eller maaske vel det. Dette studieophold kan ikke betegnes som „kort“ (Bang), naar det ses i forbindelse med studietiden i Rostock, og naar det erindres, at han som magister ikke var nogen akademisk nybegynder. Og at ogsaa denne læretid blev ham et minde for hele livet, ses av dedikationen av hans metriske parafrase over evangelieperikoperne (1603) til hr. PEDER VEMUNDSSØN, et verk som regnes for et av hans betydeligste. Her minder han om deres mangeaarige venskapsforhold og samtidige studier ved flere universiteter, tilsidst ogsaa Wittenbergs (*nosta amicilia in aliquot Academijs, Hafniensi, Roslochiana & Vitebergensi*).

Mester HALVARD GUNNARSSØN er vistnok med rette blit betegnet som „sin tids lærdeste Nordmand“. Og særlig skal han ha anerkjendelse for, at han „med sakkundskap og kjærlighet til emnet søkte at gjøre sit eget lands gamle hæder kjendt for den lærde verden“. Biskop Jens Nilssøn sier om ham: „Han er sit fædrelands ros og pryd, en from mand, aglet av alle for sit retskafne sind, ærlighet og retskaffenhet. Han forkynner det retfærdiggjørende ords hellige mysterier og viser os yndig frelsens vei til Kristus“ („Eligidion“, s. 26).

Se forevig rektor Erichsens oplysninger i hans utgave av *Halvardi Gunnari Acrostichis*¹ (1870), Yngv. Nielsens indledning til Jens Nilssøns visitatsbøker og reiseoptegnelser fra 1574–95, pag. LXV–LXVII o. fl. st., Bangs reformationshistorie, s. 126–131.

Den tredje i gruppen er:

Mag. Conradus Aslacus Bergensis Norvegianus.

Han er ikke indskreven i Wiltenbergs universitetsmatrikel. Men at han har været der — ved aarsskiftet 1593 til 94 — er sikkert nok. Det fremgaar baade av det akademiske *Programma funebre*, som blev utgit ved hans død², og av en av ham i

¹ Dr. Edv. Bull meddeler i sin „Akers historie“ s. 139 en interessant prøve paa en av hans bror, dr. Francis Bull, utført metrisk oversættelse av *Acrostichis*.

² Vinding, Acad. Haun., p. 194 sq.

Wittenberg holdt tale, som blev trykt smstds., nemlig: *Oratio de studiis Philosophiae*. Dette skrift fandtes i *Bibliotheca Lymviciana*¹. Av mester Korts øvrige skrifter² bør her særlig erindres hans *Oratio theologico-historica de religionis per D. Martinum Lutherum reformatæ origine et progressu in Germania et in hisce regnis Daniæ et Norvegiae ab an. 1517, recitata in Academia Hafn. in Jubilæo Euangelico, Anno 1617*. Cui annexa Tabula Chronologica. Hafn. 1621. Dette skrift utkom senere i en dansk og tysk (Worm) oversættelse³. Forf. viser sig at være en varm tilhænger av reformationen, og særlig av tidstavlen ser man, at han ikke har glemt sit fødreland og endnu mindre sin norske fødeby (Bergen).

Mester KORT ASLAKSSØN, som han sedvanlig kaldes, blev født i Bergen 28. juni 1564, student 1584 og tok magistergraden i Kjøbenhavn 1593 under dr. Anders Krags dekanat. Omtrent samtidig fik han det kgl. reisestipendium og reiste saa utenlands, ledsaget av to unge adelsmænd (den ene var en brorsøn av Tycho Brahe), med hvem han hadde tilsyn. De reiste først til Rostock, saa til Wittenberg, deraf til Herborn (imm. der 1594), Siegen, Heidelberg (imm. 1/5 1595 med M. foran sit navn), Basel (1596 med M.), Genf (3/12 1597), Paris, Orleans (1599), Oxford og Cambridge, Edinburg og St. Andrews, fra Leith til Norge (slem overreise) og deraf til Kallundborg („ved Mortensdagstid 1599“). En lang reise — indpaa 7 aar! Kort efter sin tilbakekomst blev han professor, først i græsk (1602) og derpaa i teologi (1607, efter Dybwad), s. a. kreeret til doctor. Baade som akademisk lærer og som forfatter nøt han megen anseelse, og to gange

¹ Rørdum, Kbhv. univ. hist., s. 595.

² Se det foreløbige register til *Bibliotheca Norvegica* III, s. 3—4. (Hans „oratio“ i Wittenberg er dog ikke medlat). — Hittil er han vel den eneste Nordmand, som har utgit en hebraisk grammatik.

³ I anledning av dette skrift utbryder mag. Niels Michelsen Aalborg:

O Norge det er dig stor prijs
Du saadann' Mend oss sendte
Fra Klippen graa, fra huiden ijs
Huo skuld' sligt der fra vente?

var han universitelets rektor (1614—15 og 1620—21). Næst efter Holberg er han utvilsomt den betydeligste Nordmand ved fællesuniversitetet i Kjøbenhavn. Hans fremtræden og hele færd skal ha været præget af mildhet. I karakter og livsførelse minder han meget om Melanchton. Som et smukt træk ved professor Kort Aslakssøn vil vi endnu nævne den maate, hvorpaa han stillet sig til sine unge studerende norske landsmænd. „De norske studenter“, sier Rørdam, „holdt sig gjerne til ham og fandt en velvillig beskytter i ham.“¹. Man ser ogsaa, at de unge Nordmænd gjerne valgte ham til sin privatpræceptor, og han paa sin side tok oftere norske studenter — en gang en Islænder — til sine respondenter. Men i Norge er han hittil ikke blit paaaglet eftersortjeneste². Han døde den 7de februar 1624.

II.

Vi kommer derefter til de norske studenter, som blev promoveret i Wittenberg. De er 9 i tallet³ og utgjør kun en liten brøkdel av det samlede antal Nordmænd, som studerte der. Men her maa man erindre, at en promotion dengang ikke blot var et kundskaps- og modenhetsspørsmaal, men vel saa meget et ret og slet økonomisk⁴. Og det vil forstaaes, at de norske studenter, som paa grund av den store avstand hadde vanskelig for at faa forsendelser hjemmefra av penger, klær og malvarer, var ulike ugunstigere stillet end de danske og størsteparten av de svenske medstuderende. Det var derfor ikke underlig, at de Nordmænd, som ønsket graden, tok denne paa tilbakeveien (eller

¹ Khv. univ. hist. III, s. 594.

² Bang nævner ham ikke engang i sin norske reformationshistorie! Heller ikke i den i 1912 utgivne „Den norske kirkes historie“. (I registrene findes han ialfald ikke). — Det hadde ikke været for meget, om mesler Kort blev gjenstand for en utførligere norsk livsskildring.

³ Av disse 9 er de 5 første indskrevne i Matricula II og tilhører anden halvdel av det 16de aarh., de 4 følgende er indskrevne i Matr. III og tilhører det 17de aarh.

⁴ Sml. hvad foran (s. 6 note 2) er unsørt om Gunnerus. Noget lignende gjelder ogsaa om Peder Krog (s. 28).

senere) i Kjøbenhavn, hvor de hadde letttere for at fåa tilførsel fra Norge. Og det røber meget liten forståelse av de faktiske forhold, naar man her anstiller „nordiske“ sammenligninger og bare holder sig til de nøkne tal.

Den første Nordmand, som blev promoveret i Wittenberg, var en *Nordlænder*:

Olaus Andreas Stegensis Norwegus.

Aar 1561 den 12. august blev under magister EUSEBIUS MENIUS Erfortensis' dekanat¹ „titulus et gradus Magisterii in philosophia“ tildelt 29 „honestis et doctis viris ac juvenibus“. Som nr. 17 finder vi vor ovennævnte landsmand². Som examinatores ved promotionsakten fungerte foruten decanus: Dr. artis medicae CASPAR PEUCER³ samt magistrene SEBASTIAN THEODORICUS⁴ fra Windsheim, MATÆUS BLOCHINGER⁵ fra Wittenberg, HENRIK MOLLER⁶ fra Hamburg og HIERONYMUS OSIUS⁷ fra Thüringen.

Mester Oluf blev immatr. i Wittenberg den 12. jan. 1560. Han hadde altsaa studeret her vel halvandet aar, da han blev magister. Han er vistnok identisk med OLAUUS ANDREAE NIDROSIENSIS, som den 3. decbr. 1552 blev indskreven i Rostock. Det længere studieophold ved sidstnævnte universitet forklarer det kortere i Wittenberg. Hvis han er identisk med OLAUS

¹ Mag. Eusebius Menius, sør av Justus Menius, Thüringens reformator, blev 1550 prof. i matematik i Greifswald, utgav i Wittenberg flere skrifter.

² Han er i matrikelen indført mellem 2 danske, som antagelig har været hans omgangs- og studiekamerater, nemlig CHRISTIANUS GEORGII KOLDINGIUS (nr. 16) og GEORGIUS TAUSANUS RIPENSIS (nr. 18).

³ Melanchtons berømte svigerson og fortrolige ven, f. i Bautzen 1525, † 1602.

⁴ Blev professor i Wittenberg, skrev *Quæstiones sphæricas; observationes politicas.*

⁵ Blev 1547 professor i Wittenberg og 1571 provst i Kemberg, † 1581.

⁶ Henrik Moller blev i 1569 teologisk professor i Wittenberg, men var en af Melanchtons tilhængere og fik undgjældende dersor, † som privatmand i Hamburg 1589.

⁷ „Ein guter Poete“, var prof. i Wittenberg, senere i Jena. „In Petri Lotichii Bibl. poëtica . . . stehen Nachrichten von ihm, die ich aber nicht nachschlagen kann“, sier Jöcher. Nærv. utgiver maa si det samme.

ANDREÆ SOLLE¹, som nævnes i fortægnelsen over kannikerne i Trondhjem fra 1539 (?²), var han en ældre mand, da han kom til W., hvilket i de dage neppe var nogen sjeldenhed. Det uforglemmelige minde, han har bragt med sig derfra, var utvilsomt Melanchtons bortgang (^{10/4} 1560). Han har sikkert hørt den navnkundige lærers sidste forelæsninger.

Mester OLUF ANDERSSØN (SOLLE) opføres som sogneprest til Brønnø 1562—1611. Hans epitafium med portræt fandtes i Brønnø kirke (brændt). I lang tid skal han ha været enkemand og døde i en høj alder.

Biskop Gunnerus' protokol, Trondhjems bispearkiv 2.

Erlandsen II, s. 66. Bang, Den norske kirkes geistlighed i det 16de aarh., s. 331 fg.

Nr. 2 kom fra *Trondhjem*. Han var dog født paa Fyen, men da hans far hadde været norsk biskop i 11 aar, da sønnen drog ut paa studium, og da denne forinden var norsk geistlig og vel maa ha været i Wittberg paa norsk bekostning og endelig vendte tilbage for at overta norsk embedsstilling, finder vi det rigtigst at gi ham en plads blandt de norske Wittbergere, uaglet han ved sin immatrikulation noksaa fyldig betegnes som dansk. Det var

Chilianus Gaas.

Som nr. 31 av 34 blev han promoveret den 13. mars 1562 under mag. Eusebius Menius' tredje prodekanat. Mag. Johannes Sturio, som paa St. Lucae dag 1561 var valgt til decanus, døde i jan. 1562. Examinatores var: Prof. dr. CASPAR PEUCER, mag. SEBASTIAN THEODORIC, mag. MATHAEUS BLOCHINGER, mag. JOHANNES BUGENHAGEN³ og mag. PETRUS SAXO (den sidste var adjunctus). Da Chilianus Gaas blev immatr. den 24. juli 1559 som *Danus*

¹ Saaledes nævnes han af Gunnerus.

² Og da er han vel ogsaa identisk med OLAUS SOLLE, Brønøen, som nævnes paa kannikfortægnelsen fra 1540. Begge disse fortægnelser er trykt i Daanes Trondhjems stifts geistl. hist., s. 218 fg. I det ekspl., som er tilgjængelig paa universitetsbibliotekets læsesal, er aarstallet 1539 overstrøket.

³ Søn af Luthers bekjendte saintidige („Dr. Pommer“).

ex Fonia (Foerstemann læste her Fronia!) under Georg Maiors prorektorat, blev hans studietid i Wittenberg vel halvtredje aar.

Mag. KJELL GAAS nævnes som medlem av Trondhjems domkapitel allerede 1558¹. Som rektor ved Katedralskolen smstds. skal han forekomme i 1560 og antages at være ansat da, — altsaa under sit ophold i Wittenberg. Hvis hans far (biskopen) allerede i samme aar i en ansøkning har nævnt ham som „mester“², maatte dette være en anticipation. Under Syvaarskrigen blev baade far og son fængslet paa Stenviksholm samme aar (1564)³. Begge blev gravlagte i Domkirken. Som rektor har mag. Kjell „antagelig i stilhet gjort sin gjerning nidkjært og godt“⁴.

De 2 følgende Nordmænd, som blev magisire i Wittenberg, kom fra det gamle *Tunsberg*. De synes begge at ha hat en traurig skjæbne.

Den ene var

Christophorus Olai Tonsbergius Norwegianus.

Sammen med 31 andre blev han som no. 7 promoveret den 23de mars 1591, mens D. *Paul Auleander* (Nissenus)⁵ var dekan. Examinatores var desuten D. *Caspar Strubius*⁶ samt magistrene *Albert Voit*⁷, *Balthasar Mencius*⁸ og *Simon Gronenberger*⁹.

Han blev immatr. i Rostock i november 1583 og er her indskrevet som *Tunsbergensis Danus*; i Wittenberg staar der

¹ Dipl. Norv. XII, 667.

² Saaledes ester A. E. Erichsen (uten nærmere kildeangivelse) i „Trondhjems Katedralskoles hist.“, s. 13.

³ Daae, Krigen nordenfjelds 1564, s. 15. Samme aar (i aug. maaned) traf mag. Kjell i Kjøbenhavn sammen med mag. Absalon Petreius fra Bergen og fulgte med ham til kongen, som dengang var paa Fredriksborg. Erichsen, I. c., s. 11, 15 (N. Mag. I, 271).

⁴ Erichsen, ibid., s. 17.

⁵ Blev ca. 1590 professor i Wittenberg, oversatte Theodor Bezas paa latin skrevne livsskildring av Calvin.

⁶ Nævnes ikke hos Jöcher og Grässle.

⁷ Senere professor i poesi, men maatte som kryptokalvinist forlate Wittenberg, blev 1592 rektor i Bernburg og 1597 rektor og professor i Zerbst.

⁸ † 1627 som professor i Marburg.

⁹ Inlet om ham hos Jöcher.

Tonsbergius Norweg.[us] ved hans immatrikulation (12/5, 1590). I W. har han altsaa baade som student og som magister forbedret sin nationalitet o: til bedre sammenhæng mellem hjemsted og hjemland. Hans studietid i W. varte knapt ett aar.

I sin fremstilling av „Vor Frue skole og dens rektorer“ og specielt under omtalen av rektor Hans Kraft har Holger Rørdam en anmerkning¹, hvorav følgende antagelig hører hit:

Den 29 Okt. 1613 „lod Magn. Dn. Rector Professores forstaa, at M. Hans Kraft havde ladet opbryde M. Christoffers Skrin og Kiste, Universitetet uadspurgt, udaf Aarsag han skulde være hannem 19 Daler skyldig“. Den nævnte M. Christoffer (Olsen Tønsberg?) Norbagge var død for nylig og vistnok med Gjeld til Universitetet, thi i A. C. (Acta Consistorii) 13/10 hedder det: „Er bevilget at sælge sl. M. Christoffer Norbagges Bøger og Klæder“.

Nogel nærmere om ham vites for nærværende ikke.

Den anden Tunsbergenser blev som no. 49 af 67 „honesti et docti Viri ac Juvenes“ promoveret den 8. april 1595, da mag. JOHANNES HAGIUS, professor i matematik, for 2den gang var decanus i det filosofiske fakultet. Det var

Christophorus Cervinus danus (!)?²

Eksaminatorer var magistrene JAKOB FURMAN og ADAM SIBERUS, begge professores publici³, fremdeles dr. KASPAR KELHEYMER og mag. AUGUSTINUS FREDSIUS.

Kristofer Hjort blev immatrikuleret i Wittenberg den 3. november 1592 under ÆGIDIUS HUNNIUS' rektorat⁴ (i vintersemestret

¹ Kbhv. univ. hist. III, s. 724, anm. 2.

² Hvorfor han ved denne leilighet er blit gjort om til en Danus, vites ikke. Det var forevrig en anbefaling i Wittenberg at være dansk, særlig fra Kristian III's tid av (1537–59), da flere av professorerne, baade Luther og Melanchton og Bugenhagen, mottok understøttelse fra Danmark (indirekte om end unævnt naturligvis ogsaa fra Norge).

³ Adam Siberus døde i Wiltenberg 1616 som *professor eloquentiae*.

⁴ ÆGIDIUS HUNNIUS, f. i Würtemberg 1550, studerte i Tübingen, blev professor i Marburg 1576, kaldtes 1592, som ulpræget tilhænger av Luther, til Wittenberg, hvor han døde 1603 den 4. april. Han har skrevet i Paul Tranes og Lars Holgerssøns stambøker og antagelig i flere lignende norske bøker, som er gået tapt. Se mine „Haandskriftkopier“, nr. 2 og 3.

1592—93) som *Christophorus Cervinus Tunsbergen[sis] ex Norvegia*. Her er han altsaa Nordmand, og han har studeret i W. henved halvtredje aar. Til understøttelse ved sine studier hadde han faat den saakaldte Marianæ præbende, som i 1595 var henlagt til „succentorem i Oslo“¹.

Mag. KRISTOFER HJORT, son av den meget anseete provst Rasmus Hjort († 1604) og svoger av den foran omtalte mag. Halvard Gunnarsson, blev 1603 sogneprest til Toten (Edsprotokollen, fol. 10, nr. 22) og 1610 slotsprædikant paa Akershus og sogneprest til Aker samt rektor ved skolen i Oslo. 1613 blev han paa foranledning av „den onde biskop“ (Sinning) fradømt embede og fædreland (eller: „kald, kjole og midler“) som sigtet for kryptokatolicisme. Under sit forsvar paaberopte han sig bl. a.: „udi Wittenberg har jeg studeret, til Wiltenberg har jeg promoveret“². Intet under, at han som landflygtig tok sin tilflugt hos katolikerne. Han døde i Danzig 1616, 55 aar gammel. Bisop Jens Nilssøn har engang (1597) kaldt mag. Hjort sin særdeles gode ven og betegnet ham som „vir egregia eruditione et virtute clarus“³.

Den fjerde og tillike den sidste i det 16de aarh. er en *Vestlænder*. Han blev „solenniter“ promoveret den 6. mars 1599 som nr. 7 af 40 „reverendi et eruditii viri ac iuvenes“, da dr. theol. og professor i historie WOLFGANG FRANZ⁴ fra Plauen for anden gang var dekanus. Det var:

Johannes Georgius Stafvangerius Norwegus.

Eksaminatorerne var (foruten dekanus): Magistrene MELCHIOR JÖSTELIUS, professor i matematik, ERASMUS SCHMID⁵, professor i græsk, BALTHASAR MENTZER Nimecensis⁶ og ZACHARIAS SOMMER fra Friedeberg i Schlesien.

¹ Yngv. Nielsen. Jens Nilssøns visitatsbøker, s. CLXI.

² Oslo Kapitels kopibok 1606—18, ved Oluf Kolsrud, s. 142.

³ Hist. tidsskr. 2 r. VI, s. 328 (sml. 3 r. III, s. 317).

⁴ F. 1664, blev senere teologisk professor og provst ved slotskirken, † 1628.

⁵ Han kommenterer Pindari opera m. m. † 1637.

⁶ Han maa vel være identisk med Balthazar Mentzer den ældre (f. 1565, † 1627). Han skul ha været en type paa datidens stridbare teologer. Hans virksomhet var ellers mest knyttet til Marburg, men i 1594 ses han at ha utgit et skrift i Wiltenberg.

Under prof. dr. juris LUDVIG PERSONS¹ rektorat i sommersemesleret 1595² den 29. juli (Olsok) blev han immatrikuleret som *Johannes Georgius Stavvangrien[sis] Norrigianus*. Hans studietid i Wittenberg varte saaledes henved 3 ¾ aar.

I forbindelse med mester Jens Jørgenssen bør fremdeles omtales noget nærmere 2 i Wittenberg utkomne skrifter, til hvilke hans og en anden Nordmands navne er knyttet paa ganske særlig intim maate. Forfatteren, eller snarere utgiveren, af disse skrifter var mag. CAROLUS GEORGIVS BANGIVS. Han blev immatrikuleret i Wittenberg den 12. juli 1595 som *Lundensis*, tok magistergraden sunstads. den 21. september 1596 og døde der den 30. juni 1599 („van Istad (Ystad) in Denmark“)³. De to foran nævnte skrifter er: *Compendium Naturalis Scientiarum ex octo libris physicis auscultationis Aristotelis & aliis Philosophis decerpsum* (Witebergæ MDXCIX) og *Epitome Moralis scientiarum ex libris Ethicorum Aristotelis & alijs Philosophis repetita* (Witebergæ MDXCIX)⁴.

Som sedvanlig ved denne slags publikationer i hine tider optraadte ikke autor alene, men sammen med yngre medarbejdere, som var „respondenter“ (defenderter). Dette samarbeide mellem autor og respondent var ganske intimt og forudsætter i ethvert fald, at respondenten var helt inde i autors behandling af emnet. „Naturalis Scientia“ belegnes av Worm⁵ som et „collegium disputatorium privatum“ og „defenderet af Danske og Norske“. Av dansker var der 4, av nordmænd 2. Men til gjengjeld optrær de sidste ikke mindre end tilsammen 9 gange, og de har vistnok „defenderet“ det meste⁶.

¹ Blev senere hofraad ved det kurfyrstelige saksiske hof. † 1607. Han utgav en *oratio de Wittenberga*. Her tilskriver han Wittekind bebyggelsen av Wittenberg og sætter den til aaret 786.

² I aarel 1595 blev 8 Nordmænd indskrevet i Wittenberg. Saa mange kan intet andet aar opvise.

³ Den sidste oplysning har jeg fra en av MAX SENF i Wittenberg utarbeidet, haandskrevne fortægnelse over omtr. 2000 døde ibid. Blandt disse fandt jeg 3 norske og 15 danske.

⁴ Worms *Lexicon*, I, s. 59.

⁵ Ibid. III, s. 46.

⁶ I mine avskrifter av det expl., som opbevares paa det Kgl. bibliotek i Kjøbenhavn, og som maaske er et unicum, utgjør de to Nordmænds andel 42 kvartsider.

De to Nordmænd var:

Janus Gaeorgius Stafvangrius Norvegus og
Olaus Petracus Jemtlandus Norvegus.

Den sidstnævnte blev immatrikuleret i Wittlenberg den 27de juli 1598 som *Olaus Petracus Isogaeus Danus* (!). I Bangs bøker optrær han overalt (tilsammen 4 gange) som *Norvegus*.

Ser man nærmere paa de emner, som her var gjenstand for disse vore unge landsmænds studier, saa er det for det første en række spørsmål „*de natura*“ (hvad stoikerne, lægerne („*medici*“) og kirken kalder natur). — Derefter avhandles „*de causis*“, og her skjelles mellem 4 slags *causæ*: *materialis, formalis, efficiens* og *finalis*. Hvad *causa efficiens* angaaer, er vel del en terminus, som nutidens filosofi neppe har synderlig bruk for. — Fremdeles avhandles „*De Monstris sev Prodigis*“. Den nærmere specificering er: *Spectra, ostenta, monstra et meteora*. Under besvarelsen av spørsmålet „*Quid est tempus?*“ saar man bl. a. høre, hvordan Aristoteles definerer begrepet „*nunc*“, og hvorledes teologerne distingverer mellem *tempus, aevum et aeternum*. — Et følgende kapitel handler „*de elementis*“ og nærmere bestemt „*de igne*“, „*de aqua*“ og „*de terra*“; eller Neanders „*cosmographia*“ nævnes de 3 verdensdele Europa, Asia og Afrika, og derpaa tilføies noget, som dengang endnu hadde nyhetens interesse: „*Quibus America et Magellanica, quæ nuper Hispanorum navigationibus inventa sunt, adduntur*“. Under behandlingen av læren om elementerne undersøkte man „*de speciebus alterationis*“, tilslut „*de putrefactione*“. Saa kommer meteorlæren med dens bestemmelser „*de nubibus*“, „*de nive*“, „*de grandine*“, „*de halone*“, „*de virgis*“ og „*de iride*“. Her spørres „*Quid est iris?*“ og svares: „*Est arcus varicolor etc.*“ Her reises ogsaa det spørsmål: *Fuitne iris ante diluvium?* Svaret lyder: „*Maximè*“ og fortsætter bl. a. saaledes: „*Sol enim & Luna ante diluvium fuerunt, radij Solis & Lunæ, item nubes rarida & aquosa fuit; sequitur ergo iridem fuisse*“. Overfor de indvendinger, som kunde tænkes fremført fra oplæringen av *Genesis* (cap. 9), svares: „*Sicut ante Pascham agni fuerunt, ante baptismum aqua, ante cœnam Domini panis et*

*vinum, ita quoque ante diluuium fuit iris*⁴. — Sidste gang *Janus Georgius Stafvangrius Norvegus* fungerte som Bangs respondent, var ved gjennemgaaelsen av et allerede av Aristoteles, Plinius og Seneca stillet spørsmål: „*Quid est terræmotus?*“.

Denne oversigt tør vise, at vi her staar overfor et ganske interessant — saavidt mig bekjendt enestaaende — materiale til belysning av, hvordan ogsaa de unge Nordmænd studerte den gang, vel to hundrede aar før vi endnu hadde eget universitet. Vi kan danne os et ganske klart begrep baade om emner og metode. Og behandlingen av det latinske sprog er i ethverfald ulikere respektablere end den latin, som er konstant i Epistolæ obscurorum virorum!

Hvad det andet av Bangs ovenfor nævnte skrifter angaar, hans „*Epitome Moralis scientiæ*“, findes der blandt de anførte respondenter ingen norske, kun danske og en svensk. Men vore to foran nævnte landsmænd staar sandsynligvis i et endda intimere forhold til dette skrift end til det første. Efterat indholdet er avsluttet med τῷ Θεῷ δόξα, følger 3 sider, hvorav den 1ste har et „*Epigramma*“, forfattet af det filosofiske fakultets daværende decanus, professor Wolfgang Franzius. De to sidste sider indeholder latinske vers av de før nævnte to Nordmænd. Den ene af disse skrev saaledes:

Aliud' ad eundem M. Carolum G. Bangium.

Vita data est homini, pariter sine pignore porcis¹,
 Contigit ambobus vivere posse simul.
 Illa sed æterno virtutis lumine splendet.
 Hac fætet semper contumulata luto.
 Quisq. igitur lemnit VIRTUTEM, quisq. surenti
 Doctrinam MORVM discere mente negat:
 Instar setigeri, claudit sua tempora, porci.
 Atq. SVIS vitam moribus ipse refert.
 Qui sociam vite VIRTUTEM exoptat habere
 Nescius hic mortis, Mortuus, usq. vivit.
 Quare se cupias animum virtute polire,
 Ut Latè semper fama per ora volat.
 Huc aderis: cupidù tu mente re value libellum
 Quem tibi succinctum BANGI Secce dabit.

¹ Porcis — ex Epicuri grege?

Omnia quæque docent, STAGIRITIS¹ pagina multa
 Hic breviter capias, quod cupis, inde seras.
 Perlege, crede mihi, decies legisse iuvahit
 Sic tandem discas, quod didicisse iuvet.

M. Janus Gæorgius Stafvangerius
 Norvegus.

Paa tredje side skriver den anden Nordmand:

Aliud.

Dignus honore vir est, cui commoda promere semper,
 Pectore sollicito maxima cura fuit.
 Invidus ipse licet soleat hæc carpere, Momus,
 Attamen haud rapido dente nocere queat.
 Est elenim merito non ultima gloria rerum,
 Velle placere bonis, nolle placere malis.
 O igitur, BANGI, Zoili non verba vereris,
 Huius ab arbitrio non tua scripta vigent.
 Sed prodesse bonis cupias: fiat tibi tandem
 Sic placuisse bonis, displicuisse malis.

Ab

Olaø Petrazø Jemtlandø
 Norvego.

Angaaende mester JENS JØRGENSSØN maa vi ogsaa berøre et genealogisk spørsmaal. Hvis søn var han?

I overensstemmelse med Faye har jeg tidligere fremsat den mening, at mester Jens var søn av biskop Jørgen Erikssøn². Faye er dog ikke helt sikker, og det er vel det, som har gjort, at Thrap har forsøkt en helt anden løsning, hvorefter mester Jens skulde være søn av en sogneprest til Stavanger domkirke ved navn Jørgen Svendsen. Ogsaa jeg følte mig usikker, navnlig fordi Fayes ultryk „den 3die søn“ ikke stemte med rækkefølgen i Wiltenbergermatriklerne. Sammenligner man imidlertid disse med et kongebrev av 10. mai 1595, synes saken ganske klar. Det nævnte kongebrev er i utdrag refereret saaledes: „M. JØRGEN ERIKSSØN, superintendent udi Stavanger stift, forhvervede K. Maj:s brev paa, at en af hans tre sønner, hvilke han herlil haver holdet til skole og tildeels til studia udi Kjøbenhavns universitet og herefter fremdeles agter at ville holde saavel udenlands som der udi riget til studia, efter hans død maa bekomme Hammers

¹ Stageira (Stagira) var en oldtidsby paa den makedoniske halvø Chalkidike, mest kjendt som Aristoteles' fødeby.

² Nordmann ved Wittenbergs univ. i reform.aarh., s. 19 (sml. s. 13 fg.).

prestegjeld og *Mariæ Virginis Præbende* udi Bergens stift, som han nu selv udi verge haver¹. Dette staar i den bedste overensstemmelse med, hvad matriklerne oplyser. De 3 sønner er: 1. JOHANNES (Jens), som blev immatr. i Wiltenberg den 29. juli s. a. — halvtredje maaned efter kongebrevets datum. 2. DANIEL GEORGII STAVANGRIENSIS NORVEGUS, som blev immatr. smstds. den 28. septbr. 1601, siden sognekonge til Hjelmeland, og 3. SAMUEL GEORGII NORVEGUS, som likeledes blev immatr. smstds. i august 1602. Han blev Mandals 3dje evangeliske sognekonge. Fra sin studietid i Wiltenberg er hans navn knyttet til to fysiske avhandlinger (begge utgit i 1604). Paa den anden, *De Infinito*, som paa titelbladet har den tilføjelse *Censuræ disputantium subijcienda*, findes en sønlig dedikation til biskop Jørgen Erikssøn.

Om OLAUS PETRÆUS JEMPTLANDUS, som blev immatr. i Wiltenberg den 27. juli 1598 under Anton Evanigmus' rektorat (som *Isogæus*, af *ἰσος* og *γη*, den sedvanlige græsk-latinske oversættelse af Jæmtlænding), vites for nærværende intet nærmere.

Nr. 6 er en *Jæmtlænder*. Han er den første norske magister i Wittenberg i det 17de aarhundrede.

Den 5. april 1609, under professor i logik mag. JACOB MARTINS 2det dekanat, blev der promoveret 35 *philosophiae magistri* og blandt dem som nr. 10

Nicolaus Nicolai Isogaeus Svecus (sic).

Som eksaminatorer fungerte foruten decanus prof. i hebraisk mag. LAURENTIUS FABRITIUS², prof. i fysik dr. GEORGIUS WECKERUS, prof. i matematik dr. MATTHIAS ANOMAEUS samt ekstraordinær prof. i matem. mag. AMBROSIUS RHODIUS³.

¹ Norske Rigsregister, III, s. 378.

² Fra Danzig, skrev bl. a. om hebraisk metrik. † 1629.

³ F. 1577 i Kemberg i Sachsen, studerte i Prag under Tycho Brahe, † 1577. — Maa ikke forveksles med en anden mag. Ambrosius Rhode. „Er war wie der vorhergehende A. R. zu Kemberg in Sachsen geboren, lebte mit deinselben zu einer Zeit, wurde in dem Gymnasio zu Christiania in Norwegen Phys. und Mathem. Professor, wie auch Medicus ordinarius daselbst“ (Jöcher). Han utgav i Kristiania 1660 et latinsk carmen. Se Bibl. Norv. I, 310 og Budstikken III (1821—22).

Den 30. august 1600 blev der i Upsala — rectore JACOBO ERICI Stockholmensi — immatrikuleret en *Nicolaus Nicolai Lemplius*¹. Han er utvilsomt identisk med ovennævnte *Nicolaus Nicolai Isogaeus*. Da hans viaticum maa være utstedt fra Upsala, blev han i Wittenberg indført som „svecus“, hvilket her altsaa ikke er nogen nationalitetsbetegnelse, men kun betyr, at han var svensk student. Naar han kom til Wittenberg, vites ikke. Blandt de immatrikulerle har jeg ikke fundet ham. Antagelig har han været der etpar aars tid, og desuden kan han i mellemtiden, siden han blev student, ha været ved et eller flere andre universiteter, f. eks. Kjøbenhavn og Rostock.

Om hans senere livsførelse vites for nærværende intet.

Saa kommer en *Baahuslæning*.

Den 15. oktober 1667, da professor i matematik MICHAEL STRAUCH var decanus, blev der promoveret 27 magistre, hvorav som nr. 1:

Fridericus Nicolai Baggæus Marstrandia-Norwegus.

Eksaminatorer ved promotionen var: Dr. ÆGIDIUS STRAUCH², prof. i veltalenhet GEORG CASPAR KIRCHMAIER³, historiograf og prof. i poesi OTTO PRÆTORIUS⁴ og philos. adj. mag. SIMON FRIDERICUS FRENZELIUS⁵. Da han blev immatr. samme aar den 23. januar (som *Marstrandia-Norwegus*), har hans studietid i Wittenberg kun varet ca. $\frac{3}{4}$ aar.

Fra mag. Bagges studieophold i Wittenberg, hvor han fik *veniam docendi*, maa særlig erindres hans avhandling „*Historia Symboli Apostolici*“⁶, som han forsvarte „in auditorio majori“ den 22. februar 1667, „sub Praesidio . . . Aegidii Strauch“.

¹ Upsala univ. matr. I (1595—1632), pag. 6.

² Ægid Strauch jun., f. i Wittenberg 1632, blev 19 aar gml. magister (1651), senere rektor og professor i Danzig, † 1682.

³ F. 1635, „erhielt in der Societate Leopoldina den Nahmen des *Phosphori*“, † 1700.

⁴ F. 1636, blev 1665 kurfyrstelig saksisk historiograf, † 1668.

⁵ Blev mag. 1660, skrev bl. a. „*de spiritu in monte giganteo Silesiorum, qui vulgari RÖBENZAHL nuncupatur, apparentu*“.

⁶ Avhandlingen fuldstændige titel vil ses i *Bibliotheca Norvegica* III, 1253 (intet trykningsaar). I biblioteket i Wittenberg sandt jeg 2 ekspl. av denne avhandling (diss. 36 og nr. 4 i bd. 114). Det av mig nærmere undersøkte eksemplar var trykt Anno CICICCLXXV.

Desværre synes denne avhandling at ha undgaat prof. C. P. Casparis opmerksomhet¹, og det var skade. Ingen samtidig her hos os hadde kunnet bedømme et skrift av den slags med mere kyndighet. Og at han vilde ha gjort det med sympati, hvem kan tvile derom! En ung begavet Nordmand studerer ved Luthers og Melanchtons universitet og vælger til særstudium netop det, som Caspari anvendte aar av sit liv paa at granske, nemlig „die Geschichte des Taufsymbols und der Glaubensregel“. Det sier sig selv, at han med levende interesse vilde ha ofret det nævnte norsk-videnskabelige ungdomsarbeide for over 200 aar siden sin opmerksomhet og derefter offentliggjort resultaterne av sin undersøkelse. Som gammeltestamentlig exeget vilde Caspari utvilsomt ogsaa ha interesseret sig for en av Bagge i Wittenberg (1667) offentliggjort avhandling, nemlig hans *Annotata Anti-Grotiana ad Librum Ioëlis*².

Den svenske dom om Bagge er meget anerkjendende³. „Han ågde bokvett og mannavell“. At han efter de foreliggende oplysninger foretrak svenskestyre for danskestyre, er sandsynlig. Men han vilde jo helst ha sluppet for begge dele. I Wittenberg har det aabenbart været ham en sand tilfredsstillelse at fortælle, at han var Nordinand, baade ved immatrikulation og ved promotion og paa sine skrifter (overalt *Norvegus*).

Bagge var født i Marstrand 1646 og døde 1713. Hans far var borgermester og handelsmand *Nils Bagge*. Under Rasmus Bartholins rektorat blev *Fridericus Nicolai Marstrandensis* den 3. mai 1664 immatrikuleret i Kjøbenhavn *ex schola Roëschild*⁴, og den 24. januar 1665 blev han i Upsala under Petrus Liungs 2det rektorat indskrevet saaledes: *Fridericus Nicolai Baggerus Bohusensis [V. Goth.]. Hafnia accessit munitus testimonio*⁵.

¹ At Caspari interesserte sig for ældre norsk teologi, har han bl. a. lagt for dagen ved sine nye utgaver av biskop Munthes og Knut Sevaldsøn Bangs Katekismusforklaringer (Kristiania 1864 og 1865). Og i „Theol. Tidsskr.“ VIII s. 604—23 har han behandlet: „En oldnorsk Udlæggelse af det apostoliske Symbol, Troesbekjendelse i de norske Love etc.“.

² Ikke nævnt i Bibl. Norv. (det foreløbige register til bd. III).

³ Svensk Biogr. Lex. II, s. 15 ff.

⁴ Kbhv. univ. matr. II, 318.

⁵ Upsala univ. matr. 3 (1650—1665), s. 184.

Hans hustru var Elsebet Wandalin. En sønnesøn av ham ved navn *Ehregott Nicolaus Bagge* blev student i Jena 1744, mag. 1748, † i Coburg 1776.

Saa har vi altså en *Nordlænding*.

Den 14. oktober 1669, da professor i østerlandske sprog **ANDREAS SENNERTUS¹** for sjette gang var decanus, blev der promoveret 28 magistre og blandt dem som nr. 10:

Andreas Erasmi Bremsius, Boreali Norwegus.

Ved promotionen nævnes foruten decanus følgende eksaminatorer: **MICHAEL STRAUCH**, math. infer. p. p., **MICHAEL WALTHERUS²**, math. sup. p. p., **GEORGIUS GREEN³**, poës. p. p. og **AUGUSTUS PFEIFFER⁴**, fac. phil. adj. et l. gr. prof. p. extraordinarius. Da han blev immatr. den 28. november 1667, har han studeret i Wittenberg henved 2 aar.

Under præsidium av professor og decanus dr. **JOHANNES ANDREAS QUENSTEDT⁵** hadde Andreas Bremsius den 29. juni samme aar „in auditorio majori“ offentlig forsvarer sin avhandling „*De sigillo confessionis*“. Avhandlingen indeholder 40 „theses“, som gir en lærd, væsentlig historisk utredning av emnets behandling baade i den østerlandske og vestlandske kirke og tilslut i den protestantiske, efterat han tidligere under omtalen av Chrysostomus' opfatning av Acta 19,8 i forbogaaende bemerker: „quem Lutherus sequitur“.

Den 13. mai 1661 blev **ANDREAS ERASMI BREMSIUS** student i Kjøbenhavn fra Bergens skole. Han måtte være født omkring 1640, og da kan han være søn av den **ERASMUS JOHANNES BREMS**, som jeg har fundet i Kommunitetsmatriklen⁶ blandt

¹ F. i Wittenberg 1606, blev 1638 professor og døde 1689.

² F. 1638, blev student 16 aar gml. „mit grossem Ruhme“, 1666 prof. i matematik og 1687 prof. i teologi.

³ F. i Holsten 1636, kom også til Danmark, døde i felleiren ved Rhinen 1691.

⁴ F. 1640, blev 1668 prof. i Wittenberg, døde 1698. Hans filologiske verker blev utgit i Utrecht 1704.

⁵ Den bekjendte gammel-lutherske dogmatiker, „ortodoksiens bokholder“, f. 1617, † 1688.

⁶ H. RØRDAM, Hist. Saml. og Studier, III, 334–366.

„*approbati et inscripti*“ i aaret 1597 (28. juli). Formodentlig har da ogsaa Rasmus Brems hat ansættelse i det nordligste Norge, siden sønnen blev indført i Wittenberg som *Boreali Norvegus*.

Under 4. juli 1690 indsendte mag. Brems fra Trondenes gjennem biskop Krog¹ en beskeden ansøkning om at bli medtjener og successor hos sognepresten i Loppen hr. Torben Reiersen, som da var gammel. Den 6. september s. a. gav biskopen Brems vidnesbyrd om, at han hadde brukt sin tid vel ved universitetet og „endog [udi] tvende peregrinationer *apud exteros*, hvor jeg helst hafver kjendt hannem, ved sin lærdom og schichelighed forhverfvet sig stor yndest. Siden den tid hafver han *in solo patrio* været flittig og lychelig *in praxi medica* og derved haft baade ahold og ophold“. Ved kongens kaldelse kunde han nu bli „*Medicus animae et corporis* til Finnmarkens ære, velstand og forbedring“. Brems blev saa antat som kapellan med succession den 4. oktbr. 1690 og antages at ha været „*den første læge i Finmarken*“.

Men hvad gjør saa cancelliet? Jo — det glemmer bort Brems' utnævnelse og beskikker en anden ved navn Trude Nitter! Hvordan det nu gik under dette administrative slurveri, er uklart. Og om magister Brems' senere skjæbne vites intet nærmere².

Anno 1675 var professor i græsk BALTHASAR STOLBERGIUS³ for anden gang decanus. Den 27. april blev under hans præsidium 23 magistre promoveret og som nr. 19:

Petrus Nicolai Krogius Aarhusio-Cimber.

Eksaminalorer var prof. i østerlandske sprog ANDREAS SENNERTUS⁴, prof. i moral CHRISTIANUS RØRENSEE, prof. i poesi

¹ Se om ham nedenfor.

² Disse sidste oplysninger er hentet fra D. Thraps „Efterretninger om nordenfjeldske Prester i Slutningen af det 17de Aarhundrede“ (Særtryk av „Luthersk Ugeskrift“ for 1892, s. 6).

³ F. i Meissen 1640, blev professor 1668 og døde 1684. Han skrev bl. a. *Exercitationes de Solæcismis & Barbarismis N. T. falso tributis.*

⁴ Se foran s. 26.

CONRAD SAMUEL SCHURTZFLEISCH¹ og mag. JOH. HEINRICUS PRIESLER (som adjunctus). — Den 15. mai 1673 blev Krog immatrikuleret i Wittenberg under prof. dr. jur. WILHELM LEISERS rektorat og hadde saaledes sluderet ved dette universitet i henved 2 aar, da han blev promoveret.

Om hans studier i Wittenberg fortæller Gjessing²: Her stiftet han straks bekjendtskap med dhrr. professorer ABR. CALOV, JOH. MEISNER, MICH. WALTHER den yngre o. fl. Ved sin deltagelse i offentlige og private disputaser blev han saa avgjort af studenterne, at han aapnet sine *Collegia Philosophica, Philologica, Mathematica & L. L. Orientalium*. Han var da 19 aar gammel. Imidlertid gjorde universitetet ham to gange opmerksom paa, at enten maatte han holde op med sine collegier eller ogsaa „anta Honores Academicos, for hvilket han *in honorem Academiæ Patriæ undslog sig*“. Da han 3dje gang av det filosofiske fakultet fik samme paalæg, blev han af sine collegianter, som godvillig tilbød at utrede omkostningerne, saaledes overtalt, at han 1675 i sit 21de aar efter avholdt disputas tok magistergraden under dr. JOH. QUENSTEDT *S. S. Theol. Prof.*, som da var rector magnificus³, og mag. BALTHAZAR STOLBERG *L. Gr. Prof.*, som var decanus. Derefter fik han uhindrel fortsætte sine collegier, som fik flere og flere deltagere. Ved siden herav fortsatte han særlig sine studier i østerlandske sprog under veiledning av professorerne Dassovius, Hillinger og Rudelius⁴. Han omtalte, ogsaa meget anerkjedende de teologiske øvelser, som „den fortræffelige disputator“ prof. DEUTSCHMANN⁵ hver søndag eftermiddag holdt i sit hus. — Fra Witte-

¹ En polyhistor, f. 1641, blev 1664 mag. i Wittenberg, derefter relegeret sammesteds paa grund av sine satirer over dalevende, berømte mænd, rehabiliteret i Dresden og derefter professor i Wittenberg i poesi (1674) og i historie (1678). † 1708.

² Jubel-Lærere, I. 375 ff.

³ Da Quensstedt ikke er nævnt sammen med de fungerende examinatorer, har han neppe hat nogen direkte beslutning med promotionen.

⁴ Da hans ældre bror havde bryllup i 1674, kunde han hjemsende bryllupsvers paa 9 forskjellige sprog, deriblandt hebraisk, kaldæisk, syrisk, arabisk og samaritansk! Trykt i Wittenberg 1674. 4to.

⁵ Han skal oftere ha sagt: „Er wäre niemals vergnügter und gesünder als wenn er disputiere.“ Og under sine store stensmerter pleiet

berg drog Krog til Nimwegen og Utrecht. Derfra til Magdeburg, hvor han bodde hos „den fromme og flittige m. CHRISTIAN SCHRIVER“. Her la han sig efter *Studium Homileticum*.

Mag. PEDER KROG var født i Aarhus (1654), men hans far, mag. Niels Krog, var Nordmand, og sønnen blev biskop i Trondhjems stift (1688—1731). Kort efter sin bispeutnævnelse blev han kreeret til doctor. Biskop Krog var en lærde og dygtig, men ogsaa stridbar mand. At han kom paa kant med Thomas v. Westen maa beklages, men administrationen har her vistnok en væsentlig del af skylden. De to mænd var anbragt i en saadan stilling til hinanden, at de vanskelig kunde undgaa at kolidere. Om dette var tilsigtet, vil vi ikke paastaa. Men helt utænkelig efter datidens politik var det neppe. En Nordmand burde helst ikke være biskop i sit fædreland, og hvis han allikevel blev det, var det ikke avveien, om han fik anledning til at gjøre sig mindre velset. Saa hadde man for efterliden letttere for at holde Nordmænd borte.

1699 brændte Krogs bispegaard med hans bibliotek og manuskripter. Det maa ha været et langt slag for ham. En son av ham, CHRISTIAN KROGIUS NORV., blev i 1705 immatr. ved Halle-Wittenbergs universitet. Han døde 1754 som præsident i Trondhjem.

Nærmere om Krog i Brickas Leksikon ved THRAP¹ (IX 506—8).

Inden vi forlater de egentlige norske magistre, hitsættes følgende oversigt over varigheten av deres studielid, forsaaavidt den kjendes (regnet fra og med immatrikulationsdagen og til og med promotionsdagen, for mester Torbjørn Bratts vedkommende til og med dagen for Luthers „avgangsvidnesbyrd“).

hen at si: „Das Disputiren wäre sein bestes Remedium wider den Stein.“

¹ Hvad L. Daae fortæller om Krogs skammelige behandling af Griffenfeld, er ganske visst urigtig. Likesaa savnes bevis for den historie, at Krogs husbru var en slegning av Sophie Amalie Moth (Kristian den femles frille). Er man blit frigjort fra den ene historie, vil man vel heller ikke saa let fristes til at laane ere til den anden.

Mag.	Thorbjørn Bratl	2 aar	4 maaneder	29 dage
—	Oluf Andersson (Solle)	1 —	6 —	32 —
—	Kjell Gaas	2 —	7 —	21 —
—	Kristofer Olufsson	" —	10 —	11 —
—	Kristofer Hjort	2 —	5 —	6 —
—	Jens Jørgenssen	3 —	8 —	9 —
—	Fredrik Bagge	" —	8 —	24 —
—	Anders Brems	1 —	10 —	17 —
—	Peder Krog	1 —	10 —	44 —

Sum 12 aar 68 maaneder 193 dage

Omgjør vi dagene til maaneder og maanederne til aar, blir summen:
18 aar 2 maaneder 13 dage.

Den gjennemsnittlige studietid blir allsaa vel 2 aar.

III.

Vi gaar sluttelig over til de magistre, som ikke er fødte i Norge, men som ved sin senere livsvirksomhet er knyttet til vort land, og som ikke mindst ved sine studier i Wittenberg hadde gjort sig kvalifiseret til de stillinger, de kom til at indta.

Vi vil da først nævne en, som maaske indtak en lignende stilling i Wittenberg som de 3 først omtalte Nordmænd. Han blev immatr. den 14. novbr. 1586 som *Isac Grönbeccius Selandus Danus*, da *ANDREAS JODOCUS* var universitetets rektor. Han er allsaa ikke ved sin immatrikulation betegnet som magister¹. Men naar H. Rørdam i en biografi av Grønbæk sier, at denne efter at ha tat magistergraden „endelig fik stipendiet“ (1586) og nu opholdt sig en række aar i utlandet, navnlig i Wittenberg², gaar vi ut fra, at dette forholder sig saa, uagtet han heller ikke paa de skrifter, han utgav i Wittenberg, er betegnet som magister. I 1589 og 1592 offentliggjorde han etpar filologiske avhandlinger, som vistnok begge var bestemt til pædagogisk bruk; den første er endog betegnet som *in usum puerorum instituta*. Han har saaledes maaske været privat-docent i Wittenberg. Her utgav han ogsaa (i 1590) *Synopsis Historiæ Christi*. Hans samlede studietid i W. har antagelig været mindst 4 aar.

¹ I mit mundtlige foredrag blev han ikke medtagt.

² Bricka, Biogr. Lexicon VI, 164.

Mag. ISAK GRØNBÆK (f. i Kjøge 1564) blev senere biskop i Trondhjem (1596—1617). Han fik indført kirkekatekisationer i sit bispedømme, og tok sig av Trondhjems Katedralskole, ogsaa ved egne midler. Omkr. 1604 utarbeidet han en metrisk parafrase over 'Salmernes bok' „efter den fransoske art og melodi“. Nærmere beset turde det dog vise sig, at dette arbeide efter dets indhold staar Wittenberg (med die Lutherbibel) adskillig nærmere end noget tilsvarende sted i Frankrig¹. Sin værdifulde boksamling skjænket han til Trondhjems domkapitel. Han døde 1617. Omkr. 14 år senere skal en av hans medstuderende fra ungdomsdagene, historieskriveren Joh. Is. Pontanus, ha git ham et smukt eftermæle i sin „Chorographia Daniæ“ (Ant. 1631).

H. F. Rørdam, l. c. Danske Mag. I og VI. Pontoppidan, Annales III. Daae, Trondhjeims stiftshist., 54—71.

Følgende 3 danske, som senere kom til Norge, vites at havt magistergraden i Wittenberg².

Den ene blev promoveret den 23. mars 1585 under professor i latin mag. MICHAEL REICHARTS andet dekanat som nr. 13 af 37:

Johannes Catholmius Danus.

Foruten dekanus eksaminerte: D. ANDREAS SCHATO og magistrerne JOHANNES GRUNIUS, BARTHOLOMÆUS TILEMANNUS og SIMON GRONENBERGER. Da han blev immatr.³ den 24. juli 1583 (under MICHAEL TEUBERS 3dje rektoral), har han studeret i W. i vel halvandet aar. Det var vel paa denne tid han var „Fredrik den andens stipendiarius“ (Daae). Han har ogsaa senere forlsat sine studier og da vel helst ved andre universiteter. Den 23. mars 1586 fik han kongebrev paa 50 daler at studere for (Sjæl. Registr. 12, 509). Maaske det er dette Daaes citat sigter til.

¹ Ogsaa to andre av vore Wiltenbergere forsøkte sig som salmeoversætttere. Den ene var den senere kansler JENS BJELKE og den anden den senere sognekrest i Hallingdal HANS SKAUG (JOHANNES SYLVIUS). I mine „Haandskrift-Kopier“ nr. 5 findes materialier til belysning af sidstnævnte oversættelse (tekster og samtlige melodier).

² Jeg anser det ikke for usandsynlig, at der senere vil kunne paavises flere saadanne dansk-norske, navnlig fra det 17de aarh., hvilke senere kom i geistlige eller pædagogiske stillinger, f. eks. knyttet til katedralskolerne i Oslo (Kristiania) og Stavanger.

³ Som JOHANNES ERASMI CACHOLINUS (!).

Mag. JENS RASMUSSEN KATHOLM nævnes som kannik i Trondhjems stift og som NOTARIUS CAPITULI. Han døde ugjæst 1625. Antagelig var han en slegtning av professor RASMUS KATHOLM († 1581), som blev immatr. i Wittenberg 1561 og (ifølge mine optegnelser) mag. smstds. den 1. mars 1563.

Norske Rigsregistr. IV, 225. 690. Daae, Trondhjems stiftshist., s. 91. H. Rørdam, Kbhv. univ. hist. II, 276, note 1, og 561 (ikke 361, som der staar i registret).

Den anden er:

13.¹ Laurentius Scavenius² N. F.³ Danus⁴.

Han blev promoveret den 13. septbr. 1586 under dr. med. SAMUEL MACRINUS' dekanat. Eksaminatorer var følgende fire magistre, hvorav de to første betegnes som professores publici: ANDREAS FRANCKENBERGER, JOHANNES GRUNIUS, JOHANNES HAGIUS og SIMON GRONENBERGER. — Da han blev immatr. den 15. juli 1585 (under JOHAN LIMMERS rektorat), blev hans egentlige studietid i Wittenberg av noget over et aars varighet. Derefter har han sandsynligvis reist hjem, men da han i august 1587 fik det saakaldte stipendum *regium* eller 100 daler i fire aar til fortsat studium av teologi, reiste han (i septbr. samme aar) først til Rostock og derfra antagelig til Wittenberg, hvor han i april 1589 i et hebraisk carmen lykønsker en landsmand til magistergraden.

Mag. LAURITS KLAUSSØN SCAVENIUS⁵ var født i Kjøbenhavn 1562, og søn av professor i matematik Klaus Lauritssøn Scavenius (Skabo), som ogsaa hadde været i Wittenberg (1543). En søster av ham var gift med den norske biskop Nils Lauritssøn Arc-tander i Viborg. Efter sin hjemkomst blev han rektor ved Kjøbenhavns skole (1590) og nogle aar senere professor pædagogicus

¹ Av 35.

² Scavenius ∙: fra Skagen eller Skaffuen i Vendsyssel i Jylland.

³ N. F. = Nicolai Filins.

⁴ Senere tilf. med petit: Professor Academiae Hafniensis. Som foran oplyst er det seil, naar Erichsen (efter Rørdam) har Scavenius.

⁵ Naar Faye fortæller, at „han kaldtes med latinsk navn Laurentius Nicolaus Claudii(!) Scavenius“, saa er der her en misforståelse, som igjen har medført en urettig tilførsel. Nicolaus er nemlig ikke fornavn, men patronymikon (for Nicolai), og til Claudii kan der trygt sættes *deleatur*. Faye har ikke vissl, at Nicolaus ogsaa kan forkortes til Klaus (og ikke bare til Nils).

(1594). I mai 1605 blev han saa biskop i Stavanger og ordineret s. a. 1ste pinsedag i Frue kirke av biskop Peder J. Vinstrup. Han var med ved herredagen i Stavanger (1607), sat til doms over mag. Kristofer Hjort og de andre norske prester, som beskyldtes for katolicisme (1613)¹, og i 1622 var han paa herredagen i Bergen med og dømte fra embedet sin kollega i Trondhjem, Anders Arreboe, paa hvis religiøse poesi han forøvrig skal ha sat pris. Han døde 1626. To sønner av ham blev immatr. i Wittenberg 1617 (som *Norvegi*), hvor de altsaa efterfulgte baade sin far og sin bedstefar.

Faye, Kristiansands stiftshist., s. 203—226. H. Rørdam, Kbhv. univ. hist. III, s. 577—580.

Som den tredje kan formentlig medtas:

Johannes Georgius Ottoniensis Danus.

Han blev promoveret den 10. septbr. 1588 som nr. 33 af 38². Han blev immatr. den 19. oktbr. 1587, under SALOMON ALBERTS rektorat, og studerte saaledes knapt et aar i Wittenberg. Han er antagelig identisk med mag. HANS JØRGENSESSØN, som var sogneprest til Korskirken³ i Bergen „fra ao. 1588 i december til 1590“⁴ og gift med en datter av biskop Fos (Magdalene). Han skulde forberede enken efter mester Absalon Petreius til døden (som heks!), men blev overbevist om hendes uskyld og protesterte høilydt sammen med læsemesteren hr. JENS CHRISTENSSØN. Hun skal forøvrig allerede i sin mands levelid være dømt for „mordsti og kirkefred (!)“. Mester Hans fik dyrt belale sin frimodighed. Han blev avsat, og som det synes, døde

¹ Se foran s. 18.

² Nr. 1 ved denne leilighet var JOHANNES PAULLINUS RESENIUS. Om ham er senere tilf.: Doctor theologiae et professor in Academia Hafniensi.

³ Erichsen har feilagtig Domkirken.

⁴ Hatting s. 143. Naar han her er saa kortfattet, lør forklaringen for en væsentlig del være at finde s. 75 ibid., hvor han fortæller, at han „ikke har været saa lykkelig at bli betroet de, den civile Jurisdiction tilhørende gamle Protocoller“. Aa nei, det var vel ikke videre behagelig for den „Høi-Grævelige Excellence Herr Otto Græve af Thott“, til hvem Hatting først og fremst har tilegnet sin prestehistorie, at bli mindet om, hvad hr. Peder Thott i sin tid hadde foretaget sig under sin lensherrelige virksomhet i Bergen, f. eks. mot biskop Anders Fos og hans hustru, samt mot Anne Pedersdotter og mester Hans m. m.

han ikke længe efter¹. Læsemesteren slap med trusler. Men den fribaarne og høisindede hr. Peder Thott kunde triumfere.

Norske rigsregistr. III, 126 f. 143 f. 150. Bang, Norsk reformationshist., s. 75. Øverland, Norges hist. IV, s. 638. Lampe, Bergens stiftshist. II, 193 fg.

Endelig har vi etpar *tysk-norske* Wittenbergere. Den ene er *Lambertus² Northanus Lubecensis*.

Under mag. HIERONYMUS NYMANNS dekanat blev han som nr. 5 av 29 promoveret den 14. september 1585 med magistrene PETRUS ALBINUS, ANDREAS FRANCKENBERGER, JOHANNES HAGIUS og LEONHARD ECZLERUS som eksaminatorer. Han blev immatrikuleret den 20. mars 1584 under JOHAN BUGENHAGEN jun.s rektorat. Studerte altsaa i Wiltenberg halvandet aar.

1588 nævnes han som prest ved St. Mariæ kirke i Bergen.

Hatting, Bergens prestehist., s. 199. Bang, reformationshist., s. 72. Lampe, Bergens stiftshist., s. 145.

Den anden er

Henricus Janichius Lunaeburgensis Saxo, blev som nr. 18 av 41 promoveret den 9. april 1622, under professor i græsk og matematik mag. Erasmus Schmidts dekanat. Han blev immatrikuleret den 6. septbr. 1619, under prof. utriusque juris Lucas Beckmanns rektorat.

Mag. Henrik Janniche blev 1625 prest ved St. Maria kirke i Bergen. 1630 blev han ansat ved St. Catharinæ kirke i Hamburg, hvor han døde 1655. Hatting, s. 202–205; Lampe, I, s. 145 fg.

Angaaende studietiden for de i delle avsnit nævnte Wittenbergere tilføies:

Mag. Isak Grønbæk	4?	aar	n	maaneder	n	dage
— Jens Katholin	1	—	7	—	31	—
— Laurits Scavenius	"	—	13	—	30	—
— Hans Jørgenssen	"	—	10	—	23	—
— Lambert Northanus	"	—	17	—	25	—
— Henricus Janichius	1	—	7	—	34	—
	6	aar	54	maaneder	143	dage

Omgjøres tallene for dage og maaneder, blir resultatet:

10 aar 10 maaneder 23 dage.

Altsaa gjennemsnitlig knapt 2 aar.

¹ Hans enke blev gift med den sorgelig berømte rektor og prest Jon Skanke, som i 1596 blev sat i det blaa luern for mishandling av sin hustru (Lampe).

² I magisterforlegnelsen er han indført som Lamperlus.

For nogle aar siden tilbragte jeg en aften i „Urania“ i Berlin. Der holdtes et foredrag med fremvisning af billeder fra „das Land der Mitternachtsonne“. Billederne var udmærkede og foredraget indgaaende og forstaaelsesfuldt. Det slutted med en bemerkning om „das melankolische Norwegen“. Det er vel saa. Der gaar et melankolsk drag gjennem saa meget, som er norsk: landet, folket og dets historie. Dette gjælder ogsaa vore studerende unge landsmænd i Wittenberg. Den paaskjønnelse, som blev dem tildel for flid og dyglighet, blev sparsom nok. Utlendske indflytttere tok de stillinger, som burde staat aapne for landets egne sønner. Saa gik det som det kunde. En av vore magistre dør i trange kaar i Kjøbenhavn. En anden blir et offer for ortodoksisk nidkjærhet. En tredje forsvinder oppe i Finmarken, uten at man hadde slørre bruk for ham. To gaar taapt for landet som følge av norske landskapers avstaaelse. Tilslut staar vi der noksaa fattige.

Men ikke skal vi vel ha mindre interesse for vore unge landsmænd, fordi om de paa grund av tidernes ugunst fik utslet mindre, end de ellers kunde ha gjort. Tvertimot skylder vi at gjøre tidligere tiders uret god igjen, saavidt det staar til os, og gi dem et godt rum i vore tanker og vor sympati.

Desuten maa det ikke glemmes, at billedet ogsaa har sine lyse sider. Særlig har vi al grund til at mindes med tilfredshet mænd som mester TORBJØRN, mester HALVARD og mester KORT. De har visselig baade i Wittenberg og andensteds med ære repræsenteret det fædreland, hvorfra de stammet.

Og det smukke samarbeide mellem de tre studerende fra Stavanger, Jæmteland og Skaane bør vel heller ikke glemmes.

Saa var jo ogsaa magisterkapitlet kun et brudstykke av den saga, som omfatter adskillig over hundrede norske studenter ved Luthers og Melanchlons universitet.

Tillæg.

Systematisk fortægnelse over norske Wittenberg-skrifter.

Fremlagt ved Wittenberg-utstillingen paa universitetsbiblioteket
31te mai til 5te juni 1917!.

I. Teologi.

1. Gammeltestamentlig eksegese.

Bagge, Fredrik.

Annotata Anti-Grotiana ad Librum Joelis. 1667. (Mangler.)
Se foran s. 24 ff.

Ciccius, Jacobus Johannis, defendens.

I. N. J. Paralipomena ad Annotata Anti-Grotiana Deut. XXXII & XXXIII. Canticum Mosis Vere Magnificum, et Benedictiones ejusdem Patriarchales Maxime Insignes exponentia . . . In Illustri Electorali Saxonica, Præside . . . Dn. ABRAHAMO CALOVIO . . . Publicè defendere allahorabit J. J. CICCIUS, Bergis-Norvegus. Ad D. [ ] Junij Anno M. DC. LXVIII. In Auditorio Majori. DB.

Et par av Ciccius' norske samtidige har ved denne leilighet skrevet æresvers til ham; se under poesi.

Halvardi, Laurits, (Sthenius).

Speculum Amoris Divini, hoc est Commentarius (seu potius Meditationes) ad Cantica Canticorum Salomonis etc. 1620. KB.

Han var maaske en søn av lektor Halvard Gunnarius i Oslo (saal. rektor Erichsen); se foran s. 10 fg.

2. Systematisk teologi.

Thomæus, Sevald, Asloja Norvegicus.

De Spiritu Sancto Oratio. 1622. KB. (defekt).

Mag. SEVALD THOMÆ, prestesøn fra Toten, blev immatr. i Wittenberg 14. septbr. 1619. Her disputerte han den 12. juui 1620 over et emne av

¹ Som en indledning til denne skriftsamling læs som nr. 1 prof. KORT ASLAKSSØNS tale ved reformationsjubileet i 1617. Se foran s. 12. Desuten var fremlagt 26 fotografiske gjengivelser av titelsider, dedikationer og vers m. m. (se mine „Haandskrift-Kopier“).

logiken (se under filosofi). Paa hjemreisen fra Wittenberg blev han magister i Kbhv. den 20. mai 1623 og sammeaar konrektor i Oslo. Senere blev han prest smstds., men døde som sogneprest i Ramnes 1650. I 1637 oversatte han en andagtsbok av Valentin Herberger, men „som en Norbagge var han det danske Sprogs Zirlighed ikke noksom mægtig“.

Thomæus, Andreas, respondens (ved 4 leiligheter).

De incarnatione et duabus naturis Christi. (Med JAC. MARTINI som præses). Jan. 1633. KB.

De principali anthropologiæ parle, nimirum anima rationali (med OLEARIUS GOTTER som præses). Febr. 1633. KB.

De Baptismo (med JAC. MARTINI som præses). Juli 1633. KB.

De Coena Domini (likeledes med Jac. MARTINI som præses). Jan. 1635. KB.

Mag. ANDERS THOMÆ, forriges bror, blev likesom denne mugister i Kbhv. paa hjemreisen fra Wittenberg. Døde som sogneprest paa Sjælland 1656 (?).

Bremsius, Andreas Erasmi.

De Sigillo Confessionis (med JOH. ANDR. QVENSTEDT som præses). 29. juni 1669. DB.

Om mag. Brems se foran s. 26 fg.

Schelderup, Janus Petri.

De quæstione, an justi possint bene operari & legem Dei implere (med JAC. MARTINI som præses). 4. april 1630. KB.

Mag. JENS SCHELDERUP (den yngre) var født i Mundal 1604. Blev 1631 rektor i Lund og magister i Kbhv. 1633, biskop i Bergen 1649, † 1665.

3. Kirkehistorie.

Bagge, Fredrik.

Historia symboli apostolici (med ÆGIDIUS STRAUCHI som præses). 22. febr. 1667.

KB. (1668). I Wittenberg har jeg set en utgave, som var trykt 1675. Se under gmltestl. eksegese.

4. Hymnologi.

Milzow, Gerhardus Henrici, Wossio-Norvegus.

Historia Passionis, Crucifixionis, Mortis et Sepulluræ Domini ac Salvatoris Nostri Jesu Christi, ex IV. Evangelist. context. Poet. Metaphrasis. 1656. TVB.

Over titelen er anbragt 1 Kor. II, 2 og under den 1 Kor. XI, 26.

Det store Pilatus-spørsmaalet QUID EST VERITAS? besvareres una-grammatisk (i ubundet form) saaledes: EST VIR QUI ADEST. — Bibel-

oversætteren Thistedahl anvendte et lignende anagram ved sin religionsundervisning (meddelt av prof. Seippel). Det er jo ogsaa egte bibelsk.

Historia Resurrectionis et Ascensionis. 1656. TVB.

Over titelen 2 Tim. II, 8 og under Apok. I, 18. Begge disse skrifter er indb. i ett bind og har tilhørt G. SCHØNING.

Tilslut lar forf. med en hymne paa 12 sekstlinjede strofer, som han har skrevet paa Vossevangen (Wangis Wossiorum) an. 1647, allsaa da han var 18 aar gammel. Den første lyder saa:

Salve, salve Triumphator,
Jesu Mortis perturbator,
Nec non infernatum
Ruptor, summe boni dator
Salve, Vindex, Liberator
A morte, mortalium.

Mag. GERT MILZOW, prestesen fra Voss, f. 1629, blev 1657 mag. i Kbhv. (pan hjemreise fra Wilteberg), 1658 kapellan og 1666 sogneprest paa Voss, 1669 provst i Voss og Hardangers provsti, † 1688. Skrev ogsaa Presbylerologia Wos-Hardangriana (1679). Var svigerson av forannævnte biskop Schjelderup, s. 37.

II. Filosofi.

1. Indledning til filosofien.

Aslacus, Cunradus, Bergensis.

Oratio de studiis philosophiae. 1593 (?). (Mangler.)

Om mag., senere dr. theolog. og professor, **KORT ASLAKSSON**, se foran s. 11–13.

2. Logik.

Thomæus, Sevald, respondens.

De constitutione et natura logices (med Joh. ROTLOBEN som præses). 1620. KB.

Om SEVALD THOMÆ se under system. teologi.

Brunn, Nicolaus Erici, autor et respondens.

De demonstratione eiusque proprietatibus (med Joh. NIC. SCHÜLINUS som præses). 27. mai 1620. KB.

Forf. betegner sig paa tilebladet som Marstrandia Norvegus. „Brunn“ er vel trykfeil for Brunn (lang u). Sml. under poesi. Jeg har ikke fundet ham blandt de immatrikulerte.

Møller, Petrus, defendens.

Dissertatio elenctica prior, de Quæstione Logica: An Deus sit in Prædicamento? (med GEORG MEIER, LUNÆB., som præses). 5. aug. 1663. KB.

Hr. PETER MØLLER, prestesen fra Kongsberg (Regiononto-Norwegus), blev immatr. i Wittenberg 13. mars 1662, legationsprest i England 1669, fik 1670 ventebrev paa Korskirken i Bergen, men frasa sig dette paa grund av kollision med, hvad som var lovet en anden, blev saa sogneprest i Slagelse og døde der 1697.

3. Etik.

Georgii, Janus og Petrus, Olaus. De sandsynlige utgivere av C. G. Bangs *Scientia moralis*. 1599. KB.

Se foran s. 19 ff.

III. Fysik.

(Naturfilosofi.)

Georgii, Janus og Petrus, Olaus. Respondenter under tilblivelsen av C. G. Bangs *Scientia naturalis*. 1599. KB.

For dette skrift er gjort nærmere rede foran, s. 20 fg.

Georgii, Samuel, respondens.

De Loco et Vacuo (med JAC. MARTINI som præses). 1604. UB.

De Infinito (med TOBIAS TANDLIRUS som præses). 1604. UB.

Om hr. SAMUEL JØRGENSEN se foran s. 23.

Lammers, Hieronymus, respondens.

De Generatione aequivoqua (med JOH. WERGER LUBECENSIS som præses — „pubblico examini sistit“). 15. april 1657. KB.

Denne avhandling kunde ogsaa været opført under unatomi (embryologi).

Mag. JØRGEN LAMMERS, f. 1637 i Bergen, blev immatr. i Wittenberg 17. april 1654, magister i Kbhv. 1675, aaret iforveien prest ved St. (ikke D. som i Kbhv.matriklen, suppl.) Martins kirke i Bergen, † 1712.

IV. Historie og geografi.

Thorlacius, Theodor, resp. aut.

Disserlatio chorographic historica. De Islandia (med ÆGIDIUS STRAUCH som præses).

KB (1666) UB (1690). Disse 2 ekspl. har kun „resp.“. I Wittenberg har jeg set 2 andre ekspl. Her stod „resp. aut.“. Desuden var der en dedikation til Dn. Gisla Torlacio (forsætterens bror) og vers til forf. af Abr. Calovius, Joh. Deutschmann m. fl. Skriflet er et motskrift til del av Dithm. Blefskennius tidligere (i Leyden) utgivne skrift om Island (1607).

Ogsaa Deichmann har ejet et ekspl., antagelig 2den utgave (Wittenberg 1670). Sm. Katalog av 1850 s. 150.

Mag. THORDUR THORLAKSSON, f. paa Holar 1637, immatr. i Wittenberg 2. jan. 1665, magister i Kbhv. 1667, reiste til Norge og besøkte Torsæus, blev biskop i Skaalholt 1674, udfoldet en betydelig utgivervirksomhet (ogsaa omsattende sagalitteratur), † 1697.

V. Poesi.

*Hymnologi.***Milzow, Gert.**

Historia Passionis etc. 1656.

Historia Resurrectionis etc. 1656.

Se under teologi s. 37 fg.

*Æresvers (carmina honoris).***Brun, N. E.**

Til L. H. Sthenius (i slutn. av Speculum amoris div.). 1620.

Om forf. som her undertegner sig MARSTRANDIA ARCTANDER¹, se under logik, s. 38.**Glostrup, Fredrik Nicolai.**

Til Anders Thomæus (i De Baptismo). 1633.

Mag. FREDRIK GLOSTRUP, bispesøn fra Oslo, blev immatr. i Wittenberg 1. septbr. 1630, sognepræst til Vaae 1643, † 1663.

Bremsius, Anders.

Til Jac. Joh. Ciccius (i Canticum Mosis). 1668.

Om forf. se foran s. 26 fg. og 37.

Schelderup, Petrus Jani.

Til Ciccius (sammested). 1668.

Slegten Schjelderup blev i 4de generation repræsentert i Wittenberg, da P. J. S., søn av den 3dje biskop av samme navn (se foran s. 37), blev immatrikuleret smstds. den 24. jan. 1667. Senere studerte han også i Oxford. Se Olsvig, Holberg og England, s. 287.

*Mindevers (in memoriam).***Georgii, Janus, Stavangrius og Petræus, Olaus, Jemlandus.** Vers i Bangs etik. 1599.

Se foran s. 21 og 22.

*Bryllupsvers (carm. nupt.).***Krog, Peder.**

Til sin bror Nils Krog. 1674. (Mangler.)

Se foran s. 28, note 4.

¹ Arctander betyr ialm. Nordlænder eller en mand fra det nordenvældiske Norge. Her synes det at være = Norvegus.